

Глава II

ОРГАНИЗАЦИЈА ОСМАНСКЕ ВОЈСКЕ

| Хусеин Авни Паша (Hüseyin Avni Paşa, 1819-1876)

Законом од 10/22. јуна 1869. и 24. фебруара/8. марта 1870. отоманска армија је реорганизована по француском моделу.

Аутор реформског закона био је мушир Хусеин Авни-паша (*Hüseyin Avni Paşa*, 1819-1876). Оружане снаге (*askeri*) су подељене на I позив (низам, *nizamiye*), резерву (II позив, редиф, *redif*) и III позив (мустахфаз, *müstahfaz*).

Војни рок у низаму био је шест година. Војници су се четири године налазили у активној служби (*silahlı, muvazzaf*), а две године у активној резерви (*ixtihat, ihtiyat*). По истеку времена службе у силахалту и ихтијату, војници су превођени у редиф. Редиф се делио на две класе - прву, такозвани мукадем (*mukaddem*), у коме је рок службе био три године и, другу - иливех или тали (*iliveh, tali*; друга класа редифа формирана је тек 1898, а практично је заживела 1903). Војници који су одслужили рок у редифу, превођени су на осмогодишњу обавезу у мустахфазу.

Истовремено, увећан је број армијских области (*Ordusu*) а њихов распоред је измењен. Тако се у Цариграду налазила I гардијска армија или Орда (Ордија; *Birinci Ordu, Hassa Ordusu*), а остале су дислоциране по провинцијама према којима су добиле и називе: II армија, Дунавска област (*İkinci Ordu, Tuna Ordusu*) са седиштем у Шумни (*Şumnu*), III армија, Румелијска област (*Üçüncü Ordu, Rumeli Ordusu*) са седиштем у Битољу (*Manastir*), IV армија, Анадолска област (*Dördüncü Ordu, Anadolu Ordusu*) - у Ерзуруму (*Erzurum*), V армија, Сиријска област (*Beşinci Ordu, Suriye Ordusu*) - у Дамаску (*Şam, Dimeşk*), VI армија, Арапска област (*Altıncı Ordu, Arabistan Ordusu*) - у Багдаду (*Bağdat*) и VII армија, Јеменска област (*Yedinci Ordu, Yemen Ordusu*) - у Сани (*Sana dadir*). Но, VII Орда је постојала практично само на папиру. Све до 1874. овде је егзистирала само једна дивизија (*firka*) Ихтијата, а касније је у Триполију (*Trablus*) размештена XV, а у Хеџасу (*Hicaz*) - XVI дивизија.

Сваку Орду требало је да чини шест пешадијских пукова низама (пијаде алаја, *Piyade Alay*) јачине по три батаљона (пијаде табора, *piyade taburu*), шест стрељачких батаљона (*şışane taburu*) и четири коњичка пука (*Süvari Alay*) од по шест ескадрона (*süvari bölüğü*), један артиљеријски пук (*topçu alay*) са 14 батерија (*topçu tabur*) и једна чета (*буљук, bölük*) сапера. Но, 1876. године I армија је имала седам, II, III, IV и V - по шест, VI и VII - по пет пукова, односно, укупно 41 пук (и 41 стрељачки батаљон) са 135.000 низама. Како је Редиф углавном чинила пешадија, ово је био најјачи османски род. Слична одступања у броју пукова 1876. године су забележена и у коњици. Старом организацијом из 1863, у I Орди коњички пукови су били Спахијски (*Sipahi*), у II - драгонски (*Dragon*), у III - хусарски (*Hüsar*) и у IV - улански (*Mızraklı*). Од 1866, у првом и шестом ескадрону уланских пукова копља су замењена карабинима, којима су, нешто касније, опремљени и сви драгонски пукови. До 1876. коњица је реорганизована тако што је предвиђено да се у I Орди формира пет коњичких (*Süvari Alayı*), један козачки (*Süvari Kazak Alayı*) и један драгонски пук (*Süvari Dragon Alayı*); у II, III, IV и V - по четири коњичка пука; у VI - два коњичка пука док у VII армији дуго времена нису били устројени коњички пукови. То значи да је укупно било предвиђено 26 пукова, односно, 18.000 низамских коњаника. Исте, 1876. године, I Орда је имала један пољски (мобилни) артиљеријски пук (*Sevuar Topçu*), један резервни пук (*İhtiyat Topçu*), један Црноморски (*Bahr-i Siyah Topçu*) и два Медитеранска пука обалне артиљерије (*Bahr-i Sefid Topçu*); II, III, IV, V, VI и VII Ордија су имале по један пук пољске артиљерије; значи, укупно је било предвиђено 11 артиљеријских пукова са 18.000 низамских артиљераца.

| Султан Абдулазиз (1830-1876), владао од 1861. до 30. маја 1876.

Планирано је да прву класу редифа, Мукадем, чини шест пешадијских пукова (*Piyade Alayı*) са по четири батаљона (*Piyade Taburu*), три коњичка пука (*Süvari Alayı*) по четири ескадрона (*süvari bölüğü*) и један артиљеријски пук (*Topçu Alayı*) са шест батерија (*Topçu Tabur*). Коначно, илавех/тали се састојао од шест пешадијских пукова од по два батаљона. Орду су у рату чиниле две пешадијске, једна коњичка дивизија (*firka*) и артиљеријски пук.

Познато је да је у Босни и Херцеговини (*Bosna Eyaleti*) током прве половине XIX века пружан снажан отпор спровођењу ових реформи. Ситуацију нису могле да смире ни регуларне трупе из других крајева Царства. Према извештају од 5/17. јула 1849, током спровођења Танзимата (*Tanzimat*, 1839-1876), односно, још од Хатишерифа из Гилхане, у Босни се, наиме, налазило 6.000 војника низама (*altı bin kadar asâkir-i nizâmiye*) из других покрајина

Империје. Делимично смиривање стања наступило је након енергичне интервенције снага са Омер-пашом Латасом на челу. Од заповедника Румелијске војске (*III Ordu*) је 10/22. марта 1861. године затражено одобрење да се у Босанском ејајету (*Bosna Eyaleti*), као стратешкој тачки Царства, оснује домицилна регуларна низамска јединица (*nizam, Asakiri Nizamiye*) као и мишљење о формирању једног резервног пука или батаљона (*редиф*) од муслимана старости од 18 до 45 година. Но, до реализације ових замисли дошло је тек након што је 1863. за Портиног инспектора постављен Џевдет-паша (*Lofçalı Ahmed Cevdet Paşa, 1822-1895*). У договору босанских првака са Џевдет-пашом, марта/априла 1864, одлучено је да се на простору Херцеговине (*Hersek Sancağı*), у казама Никшић и Колашин (*Nikşiç ve Kolâşin Kazası*) и Корјенићима (*nahiye Koreniçi*), оснује кордонски батаљон (*Kordon Taburu, Kolonien Militär*), док је у осталим крајевима требало формирати редовну војску. Замисао је била да се формира шест пешадијских батаљона, распоређених у два пука. Од муслимана из вилајета Босна (*Bosna Vilayeti*) 13/25. октобра 1864. су формиран 1, 2. и 3. батаљон Првог пука (*Birinci Alayı*) са пуковником Дервиш Бејем (*kaymakam Derviş Bey*) на челу. Везир Мехмед Фуад (*Veziir-i Âzam Mehmed Fuad, 1815-1869*) је 5/17-14/26. априла 1865. наредио да се од кадра Другог батаљона започне формирање и Другог пука (*Ykuncu Alayı*). У пук су регрутовани младићи од 18 до 20 година, а тре-бало је да служе три године у низаму и девет година у резерви (*редиф*). Регрути су били из свих седам босанских санџака, укључујући Новопазарски и Херцеговачки. Османска армија је 1868. године на подручју Босанског вилајета имала 19 батаљона низама, шест батаљона редифа и 18 ескадрона коњице, а у априлу је формиран и први кордонски батаљон (*Kordon Taburu*). Током 1869, овај број нарастао је на 25 батаљона (по 450 војника) и два коњичка пука. Исте године, III Румелијска армија (седиште у Битољу, *Manastır*) је у свом саставу имала седам регуларних пешадијских (*нијаде*) пукова (*Piyâde I-VII*),

четири коњичка пука (*Ejder Süvârî I-IV*, организованих у уланске - *ejler, Mızraklı*, драгонске - *Dragon* и козачке - *Kazak*), шест резервних (*редиф*) пешадијских пукова (*Redif I-VI*), два босанска низамска пука (*Bosna Nizâmiye I, II*), један артиљеријски пук (*Topçu I*), три граничарска батаљона у Јањинском пуку (*Hudûd-ı Yunâniyye Alayı*), Никшићки граничарски батаљон (*Nakşik Hudut Taburu*), седам стрељачких батаљона (*Talia Taburları*) и тврђавски пук (*İstihkâm Alayı*). Низам из других покрајина империје је још 20. августа/1. септембра 1869. био распоређен у десет гарнизона (Травник, Сарајево, Нови Пазар, Бијељина, Мостар, Никшић, Бања Лука, Дуга, Требиње, Сјеница); по један батаљон *редифа* из Скопског, Приштинског и Призренског санџака смештен је у Бијелом Пољу, Никшићу и Колашину, док су батаљони два домаћа, босанска пука, стационирани у Травничком, Сарајевском, Новопазарском, Бихаћком и Никшићком гарнизону. Ескадрони коњичких пукова били су распоређени у равничарским деловима Босне: по два у Бијељини и Дервенти и по један у Бањалуци и Тра-внику. Босански кордонски батаљон је у јулу 1870. прерастао у низамски кордонски пук (*Bosna Nizâmiye Kordon Alayı*) јачине четири батаљона, са седиштима у Херцеговини, Новом Пазару, Зворнику и Бањалуци, а 20. марта/1. априла и 6/18. априла 1874, формиран су I и II стрељачки батаљон (*Taliâ taburları*). Тако је у време избијања рата 1876, у Трећој османској армији под командом Али Саиб-паше (*Gürcü Ali Saib Paşa, ?-1891*), постојало шест пешадијских пукова (*Piyâde I-VI*), стрељачки батаљони (*Taliâ Taburları*), два босанска низамска пука (*Bosna Nizamiye I, II*), Други босански редифски пук (*2 Bosna Redif Alayı*), четири коњичка пука (*Süvârî I-IV*), Никшићки кордонски пук (*Nakşik Kordon Alayı*), Босански кордонски пук (*Bosna Kordon Alayı*), Скадарски погранични батаљон (*İşkodra Hudut Taburları*), Грчки погранични пук (*Yunan Hudut Alayı*) и артиљеријски пук (*Topçu Alayı*). Но, значајан део снага анга-

| Султан Мурад V (1840-1904), владао од 30 маја до 31 августа 1876.

жованих у рату чиниле су нерегуларне трупе - башибозук. Овај податак више пута наводи и капетан Вилхелм Сауервалд, који је од септембра 1876. боравио у штабу Абдул Керима (*Abdülkerim Nâdir Paşa, 1807-1883*), заповедника дела Треће, Румелијске армије у Белој Паланци (*Ak-Palanka*). Осим преко Улциња и Бара, Аустрија је дозволила да се преко Будве и полуострва и луке Клек бродовима допремају турска појачања. На тај начин је на српско-црногорско-турско ратиште, уз сагласност кедива Исмаил-паше (*Hidiv İsmail Paşa, 1830-1895*), пребачена и пешадијска дивизија Египатског кедивата (*Mısır Hıdiviyeti*) јачине 9.000 људи (12 пешадијских табора), која ће се углавном концентрисати у Косовској Митровици (*Mitroviçe*).

У тренутку када је на Суповцу, 20. јуна/2. јула пукао први топ, код Ниша се налазило 13 батаљона, пет ескадрона и шест батерија (око 9.000 војника). У оближњој Куршумлији, био

| Султан Абдул Хамид II (1876-1909), владао од 1976. до 1909.

је по један екадрон и једна батерија (око 1.000) а у Белој Паланци и Пироту налазило се три батаљона, један ескадрон и две батерије (12.000). У Видину је било стационирано 26 батаљона, 28 ескадрона и шест батерија (19.000). У Митровици се вршила концентрација 20 батаљона, 2 ескадрона и 6 батерија (14.000), укључујући, као што је речено, и Египатску дивизију (*Mısır firka*). У Босни, на фронту од Вишеграда до Бијељине, вршена је концентрација 16 батаљона, једног ескадрона и четири батерије. Посаду Скопља чинила су три батаљона, један ескадрон и једна батерија. У то време, главнина турских снага (око 30.000 војника) намењених сукобу са Србијом, на челу са искусним генералом Абдулкерим Надир-пашом (*Serasker Abdülkerim Nâdir Paşa*, 1807-1883), још увек је марширала кроз Бугарску. Ове трупе су до 11/23. јула пристигле у Ниш, тако да је концентрација главних османских снага завршена до 16/28. јула. У Нишу је команда

над главнином трупа Абдулкерим Паше (43 батаљона, четири ескадрона и 12 батерија - око 29.000 бораца) поверена муширу Ахмед Ејуп-паши (*Niş Ordusu Kumandanı Müşir Ahmet Eyüp Paşa*, 1833-1893). Ахмед Ејуп је ове снаге поделио на две дивизије (*firka*): дивизију генерала Хусеин Хами-паше (*Ferik, Tümgeneral Hüseyin Hami Paşa*, 1855 - 1922) са 14 батаљона и три батерије, и дивизију генерала Хусеин Сабри Паше (*Ferik Korgeneral, Hüseyin Sabri Paşa*) са 12 батаљона и две батерије. Команда над посадом Ниша (17 батаљона и седам батерија) поверена је Мехмед - паши (*Mehmed Ali Paşa*, 1827-1878). На Бабиној Глави распоређено је 12 батаљона, један ескадрон и три батерије, односно, око 8.000 бораца под командом Сулејман паше (*Süleyman Paşa*, 1838-1892) који је, после победе код Алексинца, назван *Aleksinaç Fatih*. На Јаворском фронту, односно у Рашкој области постављено је 30 батаљона и четири батерије (укупно 19.000) а у Босни се диспозиција није променила у односу на стање од 20. јуна/2. јула. Значи, Абдулкерим Надир - паша је располагао са 138 батаљона, 33 батерије (не рачунајући позициону артиљерију) и 65 ескадрона, односно, 93.500 људи и 198 топова. То значи да су османске снаге 16/28. јула 1876. биле скоро изједначене са српским.

| Ахмед Ејуп Паша (*Niş Ordusu Kumandanı Müşir Ahmet Eyüp Paşa*, 1833-1893)

| Хадур Паша (*Serasker Abdülkerim Nâdir Paşa*, 1807-1883)

НОСИЛАЦ ПРОЈЕКТА

ХУМАНИТАРНА
ОРГАНИЗАЦИЈА
ГРАДИТЕЉИ МИРА

ПОКРОВИТЕЉ

МИНИСТАРСТВО ЗА РАД,
ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И
СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА

ПАРТНЕРИ НА ПРОЈЕКТУ

ГРАД
КРУШЕВАЦ

НАРОДНИ МУЗЕЈ
КРУШЕВАЦ

ПРИЈАТЕЉИ ПРОЈЕКТА

САВЕЗ УДРУЖЕЊА
БОРАЦА
СРБИЈЕ

УДРУЖЕЊЕ
БОРАЦА
КОРДУНА

Издавач:

Хуманитарна организација
„ГРАДИТЕЉИ МИРА”

За издавача:

Верољуб СМИЉКОВИЋ

Текст, илустрације и
одабир фотографија:

Бранко БОГДАНОВИЋ

Лектор:

Љиљана КОРИЦА

Ликовни уредник:

Горан РАДОМИРОВИЋ

Припрема за штампу:

Urbanprint GROUP

Штампа:

Urbanprint GROUP

Тираж:

50 ПРИМЕРАКА

Издање „Крушевачки крај у
српско-турским ратовима
- Креветска битка” је
реализовано као пратећи
каталог истоимене ликовне
изложбе одржане у Крушевцу
у сусрет стопедестогодишњици
Првог српско - турског рата

Покровитељ пројекта:

Министарство за рад,
запошљавање, борачка и
социјална питања
Републике Србије

Партнери на пројекту:

Град Крушевац и
Народни музеј Крушевац

Пријатељи пројекта:

Савез удружења бораца Србије
Удружење бораца Кордуна

У Крушевцу,
2025. године